

Olje- og energidepartementet
Postboks 8148 Dep
0033 OSLO

Vår dato: 07.07.2014
Vår ref.: 201201816-328
Arkiv: 511
Deres dato:
Deres ref.:

Saksbehandler:
Amanda Villaruel

Oversendelse av klager på vedtak om konsesjon og samtykke til ekspropriasjon til Songkjølen og Engerfjellet vindkraftverk - E.ON Wind Norway, Branch of E.ON Wind Norway og Eidsiva Nett AS

Vedtak om konsesjon og samtykke til ekspropriasjon til Songkjølen og Engerfjellet vindkraftverk av 30.1.2014 er påklaget av 32 klagere.

Alle klagenes er gitt innen klagefristen og tilfredsstillende de øvrige vilkår for klagerett i forvaltningslovens kapittel VI. NVE har forberedt klagenes i tråd med forvaltningsloven § 33.

Vi kan ikke se at noen av klagenes gir grunnlag for å endre vårt vedtak av 30.1.2014. Klagenes oversendes derfor Olje- og energidepartementet (OED) for endelig avgjørelse.

1 Innledning

NVE ga 30.1.2014 konsesjon til utbygging av Songkjølen og Engerfjellet vindkraftverk.

NVE ga samtidig i medhold av oreigningslova § 2 tiltakshaverne samtykke til ekspropriasjon for de konsesjonsgitte anleggene. NVE viser til notatet "Bakgrunn for vedtak" av 30.1.2014 for oppsummering av saksbehandlingsprosessen, sammenfatning av innkomne merknader og NVEs vurderinger (201201816-258).

De som har klaget på NVEs vedtak er uenig i NVEs skjønnsutøvelse, rettsanvendelse og mener at det foreligger saksbehandlingsfeil i saken.

Følgende har påklaget vedtak om konsesjon og samtykke til ekspropriasjon til Songkjølen og Engerfjellet vindkraftverk:

- Naturvernforbundet i Hedmark
- Naturvernforbundet i Nes
- Naturvernforbundet i Oslo og Akershus

E-post: nve@nve.no, Postboks 5091, Majorstuen, 0301 OSLO, Telefon: 09575, Internett: www.nve.no

Org.nr.: NO 970 205 039 MVA Bankkonto: 7694 05 08971

Hovedkontor
Middelthunsgate 29
Postboks 5091, Majorstuen
0301 OSLO

Region Midt-Norge
Vestre Rosten 81
7075 TILLER

Region Nord
Kongens gate 14-18
8514 NARVIK

Region Sør
Anton Jenssensgate 7
Postboks 2124
3103 TØNSBERG

Region Vest
Naustdalsvn. 1B
Postboks 53
6801 FØRDE

Region Øst
Vangsveien 73
Postboks 4223
2307 HAMAR

- FNF Hedmark og Akershus
- DNT Oslo og Omegn og Eidsvoll Turlag
- Norsk Ornitologisk Forening
- Norges Miljøvernforbund
- Luftoperativt inspektorat
- La Skogen Leve
- Brurhella Vel
- Odal Turlag
- Eidsvoll Almenning
- Nes videregående skole v/ Arvid Gjæringen
- Jan Haakon og Maija Haakonsen
- Nina og Jens Ove Øktner
- Ellen Røhne og Even Amundsen
- Ellen Røhne Amundsen på vegne av grunneiere i adkomstveiene og nabogrunneiere
- Astrid H. og Lars J. Halseth
- Reidun Gjersaas Arnesen m.fl
- Kirsti og Arne Thorstensen
- Ragnhild og Per Ekornhol
- Stig Dæhli
- Stian Voll og Anette Voll
- Wenche og Ivar Almroth
- Hytteeiere i Nord-Ordal v/ Wenche og Ivar Almroth m.fl
- Tor Arne Voll og Lillian Voll
- Dag Sogndalen
- Tor Kjøstel Lie v/ advokatfirmaet Thallaug
- Atle Verket
- Allfinn Verket
- Per Sand

Følgende har påklaget vedtak om nettilknytning til Songkjølen vindkraftverk:

- Arne Hansteen
- Hans M. Krogsrud

I dette brevet vil NVE sammenfatte klagegrunnene som klagerne har anført og kommentere de vesentligste klagegrunnene som er fremsatt. NVE viser til notatet ”Bakgrunn for vedtak” av 30.1.2014 for de aktuelle sakene (se referanse over). E.ON Wind Norway (heretter E.ON) har kommentert klagen til Songkjølen og Engerfjellet vindkraftverk i brev av 22.4.2014 og Eidsiva Nett AS har kommentert klagen på nettilknytning til Songkjølen vindkraftverk i brev av 9.4.2014.

2 Avvisning av klager

NVEs myndighet i klagesaker følger av forvaltningsloven § 33. NVE kan oppheve eller endre vedtaket dersom NVE finner klagen begrunnet. Alternativt oversendes klagen til OED for endelig avgjørelse. Etter forvaltningsloven § 33 annet ledd skal NVE avvise klagen dersom vilkårene for å behandle klagen ikke foreligger.

NVE viser til forvaltningsloven § 28 første ledd, der det går frem at klagen må være fremmet av en part eller annen med rettslig klageinteresse. Klagen fra Nes videregående skole ble avvist i brev av 16.5.2014. Vedtak om avvisning av klage er ikke blitt påklaget.

3 Innkomne klager

I dette brevet vurderes de klagen som er fremsatt av personer, organisasjoner eller offentlige organer som er part i saken eller som har rettslig klageinteresse. Klagen gjelder NVEs vedtak om anleggskonsesjon og samtykke til ekspropriasjon.

NVE konstaterer at vilkårene i forvaltningsloven §§ 29-32 (vedrørende klagefrist og klagens adressat, form og innhold) er oppfylt for alle klagen.

3.1 Sentrale og regionale interesseorganisasjoner

Naturvernforbundet i Hedmark (NFH) skriver i brev av 05.03.2014 at de påklager alle de tre vindkraftverkene som er konsesjonsgitt i Hedmark, Raskiftet, Kvitvola/Gråhøgda og Songkjølen/Engerfjellet vindkraftverk. NFH skriver at selv om bare to av de konsesjonsgitte tiltakene vil bli bygget utgjør dette et stort arealinngrep i regionen og krever på dette grunnlag utredning av samlede virkninger av tiltakene. Dette vil gjelde både med tanke på naturmangfold jf. naturmangfoldloven § 10, men også for friluftsliv, landskap, stedsidentitet og livskvalitet. Eksisterende påvirkning kreves vurdert i en utredning av samlet belastning. I den sammenheng nevnes eksisterende vannkraftproduksjon der Osensjøen, Osa, Rena og Storsjøen er regulert, med betydelige virkninger for landskap, økologi og friluftsliv/sportsfiske, og fremtidige vannkraftutbygging som det planlagte tiltaket i Sølna og Osensjøen. Videre nevnes forsvarrets aktiviteter i Regionfelt Østlandet og Rena leir med øvingsfelt, skogsdrift i regionen, hyttefelt og planlagt hytteutbygging, generell urbanisering og utbyggingspress. NFH mener at dagens bitvise nedbyggingen av sammenhengende naturområder er en av de største truslene mot norsk natur. NVE kritiseres for ikke å vurdere landskapsvirkningene av de konsesjonsgitte tiltakene på en tilstrekkelig måte. Vedrørende virkninger for friluftsliv hadde NFH forventet både bedre utredninger og grundigere vurderinger fra NVE. Når det gjelder INON skriver de at det samlede tapet av intakt natur blir betydelig større enn den regneøvelsen NVE har fremlagt for de tre tiltakene.

Vedrørende NVEs vurderinger og skjønnsutøvelse mener NFH at det er et betydelig innslag av standardtekster i "Bakgrunn for vedtak" i sakene, og at dette gir et inntrykk av at NVE er lite påvirket av kritiske faglige bidrag i sakene, innsigelser og et stort antall negative høringsuttalelser. I denne sammenheng stiller de spørsmål til hvilke tema NVE faktisk vektlegger, og mener at NVEs vurderinger og avveininger er i strid med forvaltningsloven § 25 vedrørende begrunnelse, da de ikke tilfredsstillende krav som settes til systematikk, diskusjon, åpenhet og etterprøvbarehet. Det gis en rekke eksempler på NVEs formuleringer og vektlegging av forskjellige tema, herunder NVE vurdering av samlede virkninger på Songkjølen. Her er de ikke enige i at NVEs vurderinger tilfredsstillende krav forvaltningsloven setter, blant annet som følge av at NVE ikke har redegjort for hvordan vurderingene fremkommer jf. naturmangfoldloven § 7. Spesielt fremheves NVEs bruk av "noe vekt" på en rekke tema. NFH mener at dette verken tilkjennegir NVEs faktiske vurderinger eller underbygger de konklusjoner som trekkes.

NFH anfører at NVEs skjønnsutøvelse når det gjelder sumvirkninger ikke kan karakteriseres som en reell vurdering, og at NVE derfor ikke har oppfylt de krav som stilles i naturmangfoldloven og konsekvensutredningsforskriften. Disse prinsipielle innvendingene mot NVEs skjønnsutøvelse gjelder

også på de fleste andre temaene i saken. Dette påberopes som saksbehandlingsfeil og at konsesjonene derfor ikke kan være gyldige.

Naturvernforbundet i Nes (NIN) skriver i brev av 19.2.2014 at NVE går på tvers av grunnlovens § 112 (tidligere 110 b), naturmangfoldloven, fagmiljøer og fremsatte innsigelser. For at et demokrati skal fungere, er man avhengig av folks tillit i forhold til rettssystemet.

Planområdet for Songkjølen og Engerfjellet kommer i konflikt med gammelskogsområde på Østlandet, samt INON. NIN kan ikke se at NVE har tatt tilstrekkelig hensyn til det biologiske mangfoldet. NVE og E.ON vektlegger økonomien i prosjektet framfor naturhensyn. NIN krever at det blir foretatt en grundig vurdering av vindkraftverkets virkninger på myr. I tillegg anfører NIN at når det gjelder kunnskapsgrunnlaget er det mye som er uavklart. Det er heller ikke forsvarlig å sette i gang en utbygging uten at vindforholdene er klarlagt.

NIN er videre bekymret for dagens praksis der mye skal utredes og tilpasses i MTA-planer, som skal utarbeides etter at konsesjonen er gitt, f.eks turbinenes høyde. Å utarbeide en ROS-analyse i etterkant av en konsesjon er utilfredsstillende og uforsvarlig.

NIN anfører at man heller bør oppgradere eksisterende vannkraftverk og geovarme, som er mer skånsomt for mennesker og natur. Norge har mye å gå på når det gjelder sparing på strømforbruket.

Naturvernforbundet i Oslo og Akershus (NOA) skriver i brev av 17.2.2014 at konsesjonen for Songkjølen og Engerfjellet vindkraftverk strider mot Nord-Odal kommunes vedtak.

NOA er uenig med NVE om at avbøtende tiltak og endring av planområdene vil medføre at virkningene blir akseptable. Konsesjonen er også i strid med innsigelser avgitt av Fylkesmannen i Hedmark og Fylkesmannen i Oslo og Akershus. En utbygging vil redusere resten av både inngrepsfri natur (INON) og gammel barskog på Østlandet, i tillegg til at prosjektet vil få virkninger for trivsel og folkehelse på grunn av tap av landskapsverdier, naturverdier, friluftsterreng, stillhet og rekreasjonsmuligheter.

NOA mener at den enkleste og billigste måten å øke produksjonen av fornybar energi på er å oppgradere eksisterende vannkraftverk. I tillegg ligger det et stort potensial i generell energiøkonomisering og energisparing i samfunnet. Disse grepene vil være i tråd med både klimakonvensjonen og biomangfoldkonvensjonen. NOA anser dagens praktisering av grønne sertifikater som å være i strid med Norges internasjonale forpliktelser fordi ordningen på en unødvendig måte ødelegger norsk natur i stor skala.

NOA støtter ellers uttalelsene til La Skogen Leve om forholdene i Nord-Odal.

FNF Hedmark og Akershus skriver i brev av 26.2.2014 at de er imot tiltaket på grunn av prosjektets virkninger for biologisk mangfold, friluftsliv og landskap. Vedtaket for Songkjølen og Engerfjellet er ugyldig i henhold til forvaltningsloven § 17.

NVE har blant annet ikke gjennomført vurdering etter naturmangfoldloven § 12, at føre-var-prinsippet må vektlegges langt mer og at kunnskapsgrunnlaget i saken ikke er i samsvar med lovens § 8. Det er ikke tilstrekkelig med noen få feltdøgn for å kartlegge forekomster av dyr og planter. Tiltaket vil medføre et betydelig arealbeslag, noe som er uheldig for gammelskogsområdet. Gammelskog er en naturtype det ikke finnes mye igjen av i Hedmark og Akershus. I tillegg vil tiltaket ha en direkte påvirkning av kjerneområder for rødlistearter tilknyttet gammel barskog. Beslutningsgrunnlaget til NVE oppfyller heller ikke de krav som stilles i § 4.

Når det gjelder fugl, anføres det at det ikke er foretatt noen undersøkelser av lokale trekktruter for fugl. Fragmentering av skogsområder kan få fatale konsekvenser for arter som er avhengig av

sammenhengende områder for å overleve. Beslutningsgrunnlaget til NVE anses derfor ikke som godt nok i henhold til lovens §§ 5 og § 3 bokstav r). Det må legges vekt på å ivareta Norges internasjonale miljøforpliktelser, og i den forbindelse vises det til konvensjonen om biologisk mangfold og Bernkonvensjonen.

Hva gjelder friluftsliv og landskap, vil vindkraftverket gi betydelige visuelle virkninger og medføre fragmentering av et regionalt friluftsområde. NVEs vedtak er ikke i samsvar med St. mld. nr. 39 (2000-2001) som slår fast et mål om at alle skal ha rett til å drive friluftsliv som helsefremmende, trivselsskapende og miljøvennlig aktivitet i nærmiljøet og i naturen ellers.

Det anføres at målsettingen for de grønne sertifikatene i hovedsak allerede er nådd gjennom de eksisterende konsesjonene, slik at hensynet til å oppfylle målet for de grønne sertifikatene er et svakt argument for å gi konsesjon til nye, store og konfliktfylte vindkraftanlegg i Hedmark. Man bør heller se på tiltak for energieffektivisering, men dette er ikke vurdert i NVEs konsesjonsvedtak.

DNT Oslo og Omegn og Eidsvoll Turlag (DNT) skriver i brev av 25.2.2014 at de er uenig i NVEs skjønnsutøvelse fordi hensynet til natur, folkehelse, utøvelse av friluftsliv og befolkningens behov for inngrepsfrie rekreasjonsområder bør veie tyngre enn det NVE har kommet frem til i vedtaket, og at konsesjon ikke bør gis.

Det foreligger mangler i saksbehandlingen fordi det i vurderingen ikke er tatt med at det er skiløyper i søndre del av Engerfjellet, som for øvrig er blitt opplyst av Eidsvoll kommune (vedlagt kart). I tillegg vises det til konsekvensutredningen der det påpekes at samlet er Engerfjellet vurdert å gi middels negativ konsekvens for friluftsliv, som ikke er i samsvar med det NVE skriver i vedtaket om at Engerfjellet er vurdert til å ha liten verdi.

Når det kommer til gammelskogen, stiller klagerne spørsmål ved NVEs vurdering om at det skal legges til rette for at gammelskogen i ledningstraseen ivaretas så langt det er mulig, da erfaring tilsier at skogen under og i nærheten av ledningen blir hugget ned for å unngå skader på ledningsnett. At vindkraftverket ikke vil kunne sees fra hytta Lønntjernbråtan er ikke relevant, fordi brukere av skogsområdet som er rundt vil likevel kunne se vindkraftverket.

I anleggskonsesjonen nevnes ingen avbøtende tiltak for friluftsområdet i Eidsvoll kommune, selv om konsekvensutredningen viser at tiltaket på Engerfjellet vil ha store negative konsekvenser for utøvelsen av friluftslivet. Videre bør endringen av planområdet for Engerfjellet kartfestes og beskrives. Flyttingen vil kunne medføre større påvirkning mot det mye brukte friluftsområdet vest for planområdet.

Norsk Ornitologisk Forening (NOF) skriver i brev av 20.02.2014 at de påklager Songkjølen og Engerfjellet vindkraftverk, samt de øvrige konsesjonsgitte tiltakene på Raskiftet vindkraftverk, og Kvitvola/Grøhøgda vindkraftverk.

NOF begrunner sin klage med at konsesjonsvedtakene vil gå utover naturverdier i området, blant annet gammelskogen som er et viktig område for skogsfugl. Truede arter som hubro, jaktfalk, fjellvåk og kongeørn, må tillegges vekt i arealplanlegging. TOV-E prosjektet viser at fjellarter av fugl er i tilbakegang. Manglende regional plan for vindkraft fremheves og understrekes som en vesentlig mangel ved vedtakene. Samlet belastning av flere tiltak må vurderes. Videre vises det til et studium av fugl ved vindkraftverk fra desember 2013, hvor det fremgår at dødeligheten er større for fugl ved nærhet til vindkraftverk enn det som har vært tidligere antatt. Nyere og høyere vindturbiner øker dette problemet, som kan slå vesentlig ut på ørn og andre rovfuglarter. NOF ser med bekymring på at energimyndighetene har meddelt mange vindkraftkonsesjoner, og ser dette som en alvorlig trussel mot urørt natur i Norge.

Norges Miljøvernforbund (NMF) viser til i brev av 18.2.2014 at NVE ikke har lagt nok vekt på lokalsamfunnets syn på vindkraftutbygging og viser i den forbindelse til høringsuttalelsene i saken og NVEs egne prioriteringskriterier. Gjennom konsesjonsvedtakene respekterer NVE ikke Grunnlovens miljøbestemmelse og har dermed ikke tatt hensyn til naturvern.

NMF skriver at lønnsomheten i prosjektet er for dårlig underbygget, og mener at det knyttes større økonomisk usikkerhet til prosjektet enn det NVE har lagt til grunn, blant annet som følge av usikkerhet knyttet til ny vindturbinteknologi og kostnader ved nedleggelse. Det vises i denne sammenheng til flere andre prosjekter der økonomien har vært dårlig. Ising vurderes som et stort problem. NMF mener at Norge istedenfor vindkraft bør satse på oppgradering av vannkraftverk som gir bedre samfunnsøkonomi og flere norske arbeidsplasser, uten at norsk natur tar skade. De mener at de samlede fordelene ikke er konkretisert og at negative virkninger er bagatellisert/nedvurdert, og at tiltaket er i strid med flere nasjonale mål og internasjonale konvensjoner.

Om støy mener NMF at NVE og tiltakshaver neglisjerer utenlandsk erfaring om problemets størrelse, og at støyberegningene er upålitelige. Det vises i denne sammenheng til erfaringer fra Danmark der mink endrer adferd som følge av støy fra vindkraftverk. Videre mener de at klimavirkningene av tiltakets påvirkning på myrer vil bli store, og at dette ikke er tilstrekkelig utredet. Konsesjonen tilfredsstiller i følge NMF ikke de krav naturmangfoldloven stiller. Virkninger for fugl bør vektlegges mer og de savner en helhetlig plan for de planlagte tiltakene i regionen, jf. naturmangfoldloven § 10. Vedrørende synlighet og markeringslys stilles spørsmål til NVEs vurdering av muligheten for bruk av slukkingssystemer som avbøtende tiltak, all den tid det eneste eksisterende systemet ikke fungerer.

Når det kommer til eiendomspriser mener NMF at NVE ikke i tilstrekkelig grad har vektlagt de tap som påføres eiere av hus og hytter. De viser i denne sammenheng til rapporter fra Danmark, Storbritannia og USA som viser verditap på fast eiendom som følge av nærhet til vindkraftverk.

For øvrig mener de at NVE ikke i tilstrekkelig grad har vektlagt virkninger av oljelekkasjer, sprengning, vannforurensing og avrenning fra betongfundamenter og fra rensing av vindturbinene. Vedrørende lynnedslag og brann er det spørsmål om hvem som skal betale for nødvendige øvelser og beredskap. Når det gjelder ekspropriasjon og forhåndstiltredelse, er NMF ikke enig i at inngrepet "tvillaust" er mer til gagn enn til skade.

La Skogen Leve skriver i brev av 20.2.2014 at Songkjølen og Engerfjellet vindkraftverk vil få dramatiske, negative landskapsforandringer og endret landskapsprofil, store og irreversible naturinngrep med tap av verneverdig skog, naturmangfold, INON og redusert opplevelsesverdi av natur og kulturminner som resultat. I tillegg vil utbygging medføre tap av verdifulle rekreasjons- og friluftsområder som har stor betydning for mange innbyggere i Nes og Eidsvoll kommuner. Fare for forurensning av en sentral drikkevannskilde og støy fra vindturbinene påpekes som et problem. Det anføres også at mulighetene for utmarksnæring vil bli skadelidende, og at konsekvensutredningen har alvorlige mangler og ikke beskriver reelle utbyggingsplaner.

La Skogen Leve viser til at det er viktig at inngrep av den størrelsen vindkraftverk representerer har lokal forankring, og at dette ikke er tilfelle ettersom kommunestyret i Nord-Odal sa nei i sitt vedtak og at det var et stort antall høringsuttalelser som ikke var for utbygging. Mange grunneiere som har inngått kontrakt med E.ON har i ettertid angret seg og sier at de ikke ville ha inngått kontrakt dersom de hadde kjent konsekvensene slik de gjør i dag.

Klageren er ikke enig i NVEs vurdering om at de samlede fordelene er større enn ulempene tiltaket medfører. Når det gjelder vedtak om samtykke til ekspropriasjon, er La Skogen Leve heller ikke enig i NVEs vurdering om at de samfunnsmessige fordelene veier tyngre enn skader og ulemper som påføres

andre. I tillegg stiller La Skogen Leve spørsmål ved at enkelte personer i E.ON samtidig arbeidet for konsulentfirmaet Sweco som stod for konsekvensutredningen.

La Skogen Leve viser for øvrig til sin høringsuttalelse 30.4.2013 i sin helhet.

Brurhella Vel skriver i brev av 19.2.2014 at punktene i deres høringsuttalelse til konsesjonssøknaden fortsatt er aktuelle. Her anføres det at vindkraftparken vil kunne påvirke tilflyttingen til Glåmdal negativt og medføre verditap av eiendom på grunn av blant annet visuelle virkninger. Brurhella Vel kan ikke se at lavfrekvent støy er omtalt, og tar opp skyggekast og lysmerking som potensielle problemer. Når det gjelder vannforsyning, er Brurhella Vel sterkt bekymret for anleggsvirksomheten og miljøgiftene som vil finnes i betong, armering, turbiner og smøremidler.

Videre vises det til at dersom prosjektet blir en realitet vil området gjøres om til et industriområde og vil innskrenke mulighetene for å oppleve urørt natur i den umiddelbare nærheten. Brurhella Vel viser til at flere artikler peker på mulig sammenheng mellom eksponering for vindmøller – både visuelt og auditivt – og tap av livskvalitet og helse. Det bør legges til grunn et føre-var prinsipp i den forbindelse.

Odal Turlag skriver i brev av 16.2.2014 at utbyggingen vil medføre store, irreversible naturinngrep, og at tiltaket kommer i konflikt med nasjonal satsning på folkehelse og tilgjengelighet av stier nær der folk bor. Videre vises det til at det allerede er gitt tillatelser til større vindkraftproduksjon samlet sett enn hva andelene vindkraft er tenkt å utgjøre. Norge har mer å gå på når det gjelder energibesparende tiltak og effektivisering/oppgradering av eksisterende vannkraftverk og bioenergi. NVEs vedtak har heller ikke lokal forankring ettersom kommunestyret i Nord-Odal stemte nei til prosjektet.

Odal Turlag er ikke enig i NVEs skjønnsutøvelse og kan ikke se at de samfunnsmessige fordelene er større enn skader og ulemper som påføres andre.

Eidsvoll Almenning skriver i brev av 12.2.2014 at Eidsvoll Almenning er Eidsvolls største grunneier. Dersom vindkraftverket bygges ut, er Eidsvoll Almenning nødt til å finne andre inntektskilder da attraktiviteten til blant annet turisme- og friluftslivstiltak blir betydelig redusert.

Videre vil en slik utbygging medføre at deres planlagte hyttebyggingprosjekt ved Nedre Holsjø ikke vil kunne realiseres, området vil bli mindre attraktivt for framtidig bosetting og det vil bli vanskelig å bevare et sammenhengende urørt friluftsområde. I tillegg skriver Eidsvoll Almenning at det er store svakheter ved konsekvensutredningen da de samfunnsmessige virkningene ikke er godt nok belyst. Vindparker burde ha fulgt det vanlige plansystemet i plan- og bygningsloven.

Eidsvoll Almenning sitter igjen med et inntrykk av at det har vært svært tette relasjoner mellom NVE som konsesjonsmyndighet, E.ON som konsesjonssøker og Sweco som konsultentselskap gjennom hele prosessen. De stiller spørsmål ved kravet til uhildethet i forholdet mellom NVE og E.ON.

3.2 Offentlige organer

Luftoperativt Inspektorat (LOI) skriver i brev av 6.3.2014 at de påklager samtlige vedtak for Songkjølen og Engerfjellet, Raskiftet og Kvitvola/Gråhøgda.

Songkjølen og Engerfjellet vindkraftverk ligger innenfor influensområdet til en eksisterende radar og langt innenfor influensområdet til en av Forsvarets nye, planlagte elektriske sensorer. Alle tre vindkraftverkens anleggskonsesjoner påklages så lenge NVEs vilkår om å ha hvit eller lys grå farge på vindturbiner er gjeldende. LOI viser til anleggskonsesjonens vilkår om «Fargevalg, design og reklame», som står i motsetning til punkt 24 om «Luftfart.» Vilårene vil kunne være selvmotsigende i forhold til nye merkeforskrifter. I tillegg kan vindkraftverk påvirke lavflygning i området.

3.3 Privatpersoner

Ellen Røhne og Even Amundsen skriver i brev av 2.3.2014 at de er grunneiere i adkomstveien til Engerfjellet. De påklager vedtak om konsesjon og vedtak om samtykke til ekspropriasjon.

De er grunneiere i Tennungen, Murua og Mørka og har hytte, sæter og koie i området, leier ut jaktterreng og koie og selger jaktkort. I tillegg har de planer for salg av hyttetomter i området og kultivering av fiskevann. På grunn av avstanden til Songkjølen og Engerfjellet, vil en eventuell utbygging være en stor belastning på deres næringsvirksomhet og bruk av området.

De er imot tiltaket fordi naturødeleggelsene er store, varige og samfunnsøkonomisk lite lønnsomme. De påpeker at konsekvensutredningen ikke er tilstrekkelig da det baserer seg på kilder som har sterke interesser i saken. Videre skriver de at det er brukt en standardfrase som er benyttet i alle vindkraftsaker, om at ”fordelene overstiger ulempene.” De er kritiske til den faktiske vektleggingen av momentene i saken.

Amundsen reagerer på at naboer og andre som ikke er part i saken henvises til å fremme søksmål i medhold av granneloven. Energiloven må sies å ikke kunne være tilpasset de store influensområdene som omgir vindkraftverkene.

Hva gjelder hyttenæring, etterlyser Amundsen sterkere vektlegging av føre-var prinsippet og viser i den forbindelse til at samtlige ansatte i Solheim Hytter og Tomter AS måtte permitteres på grunn av manglende oppdrag og at vindkraftprosjekter kan virke inn på eiendomsverdiene. Føre-var prinsippet bør også legges til grunn når det kommer til støy fra vindturbiner, fugletrekk og påvirkning av hjortevilt og småvilt. Det er heller ikke vurdert om vindkraftverket kommer i konflikt med Mørkavassdraget, som er i slutfasen av en frivillig verneprosess etter naturmangfoldloven.

Avrenning og forurensning av vassdrag og tilhørende verneområde er det også stor fare for. Klagerne har lagt ved støysonekart og informasjon om Mørkavassdraget.

Ellen Røhne Amundsen skriver i brev av 1.3.2014 at hun er imot tiltaket på grunn av prosjektets betydelige konsekvenser for landskap, biologisk mangfold, kultur- og miljøverdier og friluftsliv. Det stilles spørsmål ved lønnsomheten ved prosjektet og hun skriver at myndighetene bør starte med det som hjelper mest og koster minst: oppgradering av eksisterende vannkraftverk, bioenergi og energisparende tiltak. NVE har i denne saken overkjørt lokaldemokratiet og viser til det lokale engasjementet og at noen grunneiere har angret på kontraktsinngåelsen med E.ON.

Ellen Røhne på vegne av grunneiere i adkomstveiene/nabogrunneiere skriver i brev av 23.2.2014 at de påklager vedtak om konsesjon og samtykke til ekspropriasjon. Klagerne kan ikke se at de samlede fordeler overstiger ulempene i saken, på grunn av støy og skyggekast, redusert naturopplevelse når det kommer til jakt, fiske, rekreasjon og hytteliv. Prosjektet vil medføre forringet bruksverdi og økonomisk verdi på deres eiendommer, i tillegg til at det vil påvirke mulighetene for fremtidig verdiskapning i området.

Når det kommer til økonomisk kompensasjon, kan det virke som at E.ON kommer til å bruke samme sats uavhengig av type eiendom, noe de synes er urimelig.

Som grunneiere i adkomstveiene ble de ikke varslet om at de ville bli berørt av tiltaket før høsten 2013, og har heller ikke blitt invitert til samrådsmøter. De viser til at det fortsatt er grunneiere i adkomstveiene som ikke er kontaktet av E.ON. Grunneierne var invitert til et informasjonsmøte i februar 2014 og ikke alle har fått dette brevet. Dessuten inneholder ikke brevet tilstrekkelig informasjon om NVEs konsesjon.

De skriver videre at en rolleblanding mellom E.ON og Sweco kan ha påvirket konsekvensutredningen og konfliktvurderingen.

Astrid H. og Lars J. Halseth påklager i brev av 23.2.2014 vedtak om konsesjon og samtykke til ekspropriasjon. Halseth er grunneiere langs adkomstveien til Engerfjellet vindkraftverk.

De skriver at en ny vei og støy fra vindturbiner vil rasere deres eiendom, og at en eventuell utbygging vil forringe eiendommens verdi for dem og for kommende generasjoner. Etter hva de har blitt informert om kommer E.ON til å bruke samme sats når det gjelder kompensasjon uavhengig av type grunn det skal tas beslag i. Etter deres syn bør man ta hensyn til hva slags grunn man legger beslag på. De klager også på at det ikke er gitt klare retningslinjer om fremtidig bruk av eventuelle adkomstveier.

I tillegg klager de på den korte møtefristen fastsatt av E.ON, at ikke all informasjon om vedtaket ble sendt ut, og at E.ON ikke har tatt kontakt med klagerne med mer informasjon i etterkant av vedtak om konsesjon og således ikke fulgt opp det som er beskrevet i "Bakgrunn for vedtak."

Jan og Maija Haakonsen klager i brev av 23.2.2014 på gitt konsesjon og samtykke til ekspropriasjon for Songkjølen og Engerfjellet vindkraftverk.

De er berørte grunneiere i adkomstvei til Engerfjellet vindkraftverk og deres hus ligger ca. 40 meter fra Stamphusvegen. Klagerne anfører at de kommer til å bo i et trafikkert, støybelastet anleggsområde i to år, noe som er uholdbart. Eiendommen kommer til å bli ubrukelig og samtidig vanskelig å selge. I tillegg er de bekymret for at grunnvannet deres kan få tilsig av forurenset vann på grunn av anleggstrafikk, graving, drenering og lignende, og viser til et sitat fra Norges Geologiske Undersøkelse (NGU).

Videre har klagerne merket seg rolleblanding mellom Sweco som har laget konsekvensutredningen og utbygger E.ON, og det bør vurderes hvilken betydning denne dobbeltrollen har hatt for innholdet i konsekvensutredningen. For klagerne virker det som at E.ON bevisst har holdt grunneiere av adkomstvei og nabogrunneiere mest mulig uvitende om hva de har i vente. Som berørte grunneiere ble de første gang kontaktet høsten 2013 da traseen til Engerfjellet allerede var bestemt.

Nina og Jens Ove Øktner skriver i e-post av 3.3.2014 at veien som er tenkt benyttet som transporttrasé er en treningsvei for gårdens trav- og ridehester. Veien brukes daglig av deres oppstallører, og de frykter at de kan miste oppstallørene dersom turmulighetene blir borte, noe som vil være et økonomisk tap for klagerne.

I tillegg vil veien dele deres landbrukseiendom i to, og dyr som går i beite i skogen vil ikke kunne vende hjem på grunn av at veien vil dele skogen og gården. På bakgrunn av dette bør mulighetene til å benytte grendas hovedvei som adkomst til vindmølleparken vurderes.

Reidun Gjersaas Arnesen m.fl skriver i brev av 19.2.2014 at de som skogeiere har en plikt til å ivareta skogen rundt Songkjølen etter Glommen Skogs krav og har ikke lov til å avvirke skog som er MiS-registrert.

De er imot tiltaket på grunn av prosjektets negative konsekvenser for naturen. De viser blant annet til at de er bekymret for forurensning fra aktiviteter i anleggsperioden og hvordan dette vil påvirke drikkevann. I tillegg bør NVEs vurderinger av natur- og artsmangfoldet basere seg på uttalelser fra skogeiere og fagpersoner som er lokalkjent i området i langt større grad. Til slutt vises det til at flere av grunneierne som har inngått avtale med E.ON angrer på kontraktsinngåelsen.

Kirsti og Arne Thorstensen skriver i e-post av 19.2.2014 at de er hytteeiere på Bjerten hytteområde. De anfører at vedtaket vil medføre verditap av hytteeiendom, i tillegg til at hyttas bruksverdi vil bli

foringet. Dersom det treffes endelig vedtak ønsker klagerne å fremme søksmål om å bli holdt økonomisk skadesløse i forhold til hytteeiendommens verdi.

For øvrig klager de på at deres viktigste tur- og rekreasjonsområde kommer til å bli ødelagt av prosjektet.

Ragnhild og Per Ekornhol skriver i e-post av 18.2.2014 at en utbygging vil ødelegge et uberørt friluftsområde. De benytter området til jakt, skigåing og turer. Vindmølleparken er et inngrep som raserer og ødelegger naturen, i tillegg til at dyre- og fuglelivet er sårbart. Grunnen til at det er mye gammelskog i området er liten utbygging av skogsbilveier.

Wenche og Ivar Almroth skriver i e-post av 14.2.2014 at de har hytte på Bjerten. NVE har overkjørt lokaldemokratiet, og de kan ikke fatte at NVE har gitt konsesjon til et prosjekt som kan være ødeleggende for naturen. De lurer på hvem som skal gi erstatning dersom de selger eiendommen.

Hytteeiere i Nord-Odal skriver i brev av 12.2.2014 at de er hytteeiere i nærheten av planområdene i Nord-Odal. De er imot tiltaket på grunn av støyvirkninger og konsekvenser for natur og landskap.

Konsekvensutredningen gjenspeiler ikke hvordan utbyggingen i realiteten vil bli. Det er ikke gitt noen garantier for avbøtende tiltak i form av f.eks flytting av vindturbiner eller at turbinene kan bli vesentlig større enn turbintypen angitt i konsekvensutredningen. De er ikke sikre på om alle helsemessige effekter er utredet, og heller ikke langtidseffekter av lavfrekvent støy. I tillegg reagerer de på manglende informasjon og manglende inkludering i planprosessen. Forurensning av drikkevann og skogbrannfare er de også bekymret for. I tillegg til verditap på eiendommer, vil en eventuell utbygging medføre tap av bruksverdi og opplevelsesverdi.

Videre skriver de at det ikke er tatt hensyn til lokaldemokratiet i denne saken. Det er mange hytteeiere som føler seg overkjørt. De stiller seg for øvrig bak høringsuttalelsen til La Skogen Leve.

Tor Arne og Lillian Voll skriver i brev av 15.2.2014 at støyen fra vindturbinene er en av de verste konsekvensene av prosjektet, og at konsekvensutredningen viser at samtlige eiendommer vil ligge innenfor støyintervall på Lden 35-40 dBA. Det er heller ingen garantier mot at turbinene kan bli vesentlig større enn turbintypen som er lagt til grunn i konsekvensutredningen, noe som betyr at turbinene kan bli langt større, og støy og andre negative effekter kan bli enda mer belastende. I tillegg vil skyggekast ramme mange av eiendommene ved ettermiddagssol.

Videre vil man få negative synsinntrykk både på dagtid og nattetid på grunn av lysmarkering, landskapskarakteren vil bli helt endret, omliggende natur vil bli preget av store naturinngrep med veitraseer og kraftgater. Verditap av eiendom er et problem, i tillegg til tap av bruksverdi og opplevelsesverdi i det berørte området.

Klagerne er også bekymret for drikkevannskilden Svarttjennet som ligger midt i planområdet på grunn av stor forurensningsfare. NVE har heller ikke tatt hensyn til lokaldemokratiet, da kommunestyret i Nord-Odal vedtok et nei til vindkraftutbygging.

Stian og Annette Voll har påklaget konsesjonsvedtaket i brev av 15.2.2014. Innholdet i klagen har helt lik ordlyd som klagen fra Tor Arne og Lillian Voll, og NVE viser til sammenfatningen over.

Stig Dæhli skriver i e-post av 17.2.2014 at han er imot tiltaket på grunn av de irreversible naturskadene tiltaket vil kunne medføre. Dæhli er ikke enig i NVEs konklusjon om at de negative virkningene ikke er så store at konsesjonssøknaden bør avslås. I tillegg tviler han på beredskapen med tanke på forurensningsfare, skogbranner m.m og har i den forbindelse lagt ved et nyhetsoppslag om en vindmøllebrann.

Tor Kjøstel Lie ved advokatfirma Thallaug skriver i brev av 7.2.2014 at det ikke er tatt tilbørlig hensyn til jaktmulighetene i området og at verdien av disse vil bli vesentlig redusert dersom det etableres et vindkraftverk i området. Mulighetene for salg av eksisterende tomter, utvikling av fremtidige tomteområder og området som rekreasjonsområde vil bli skadelidende av en slik utbygging. I tillegg er det ikke tatt hensyn til støyproblematikken og det er stor usikkerhet knyttet til hvilke konsekvenser prosjektet gir for skogbruket i området. Det vises for øvrig til brev av 30.4.2013.

Dag Sogndalen skriver i brev av 15.2.2014 at han er hytteeier i Bjerten hyttefelt. Han er imot tiltaket på grunn av støyvirkninger og reagerer på foreslåtte avbøtende tiltak, som ikke tar hensyn til deres krav om å fjerne de nærmeste planlagte vindturbinene fra hyttefeltet. Han skriver videre at vindkraft i Norge er et risikofylt eksperiment og at dersom framtiden viser at store mengder vindkraft er feil strategi i Norge, vil mye uerstattelig natur være ødelagt. I tillegg vil deres eiendommer forringes i markedsverdi ved en slik utbygging. De som ønsker innløsning bør tilbys en anstendig pris.

Hensynet til lokaldemokratiet er heller ikke ivaretatt fordi NVE ikke har tatt hensyn til innsigelser fremsatt av kommunene.

Per Sand skriver i e-post av 6.2.2014 at tiltaket vil få negative konsekvenser for naturen, og at det heller bør satses på oppgradering av vannkraftverk enn vindturbiner i innlandet, der det er begrenset vindstyrke. Vindkraftverkene kommer til å være synlige for de fleste som bor i kommunens vestlige del.

Atle Verket skriver i e-post av 9.2.2014 at støy og skyggekast vil påvirke livskvaliteten deres. En eventuell utbygging vil medføre et økonomisk tap for deres bolig. NVE har ikke tatt hensyn til innbyggere, natur og miljø og demokratiet betyr ikke noe som helst og viser i den forbindelse til innsigelser fra kommuner og fylkesmennene, samt til aksjonsgrupper som La Skogen Leve og ”Nei til vindmøller i Nord-Odal.”

Allfinn Verket skriver i e-post av 10.2.2014 at tiltaket vil medføre et stort naturinngrep, medføre visuell forurensning og at et støynivå på oppimot 40 dB er uakseptabelt i et bebodd område. NVE har ikke tatt hensyn til det demokratiske standpunktet i denne saken.

Arne Hansteen skriver i brev av 20.2.2014 at han påklager vedtak om konsesjon for bygging av 132 kV nettilknytning til Songkjølen vindkraftverk. Hansteen viser til vedtaket er basert på feil faktum når det gjelder miljøhensyn og viser til «Bakgrunn for vedtak.» Han har tilbudt store deler av sin skog til frivillig vern, og han ber NVE dokumentere påstanden om at dette området fortsatt kan være aktuelt for frivillig vern etter at trasé 1 b er bygget ut.

Dersom trasé 1 a ikke velges til slutt ber Hansteen om at trasé 1 b flyttes østover, fordi dette alternativet går gjennom et registrert MIS-område og kun 100-150 meter fra område nr. 12, som er et viktig område for storfugl og spetter. Kart og nøkkeldata for de områdene er vedlagt. Traseen kan i så fall fortsatt gå gjennom Hansteens eiendommer langs østgrensen.

Hans M. Krogsrud skriver i brev av 20.2.2014 at trasé 1 b går over hans grunn ved naturperlen Bjørtjern og mener at traseen vil være til hinder for å få til et frivillig vern som inkluderer Bjørtjern. Trase 1 a er av den grunn et bedre alternativ.

4 Innsigelser i klagesaken

Nord-Odal kommune har fremmet innsigelse i saken, på grunnlag av en samlet vurdering. Eidsvoll kommune har fremmet innsigelse på grunnlag av virkninger for relativt urørte områder, friluftsliv og

folkehelse. Fylkesmannen i Hedmark og Fylkesmannen i Oslo og Akershus har fremmet innsigelse mot tiltak innenfor et gammelskogsområde ved Songkjølen og på grunnlag av INON-reduksjon.

Fylkesmannen i Oslo og Akershus ved Miljøvernavdelingen har i ettertid trukket sin innsigelse i brev av 7.2.2014. Etter en nærmere vurdering anser de at naturtypelokalitetene- og verdiene, i den delen av planområdet som ligger i Akershus, ikke er av en størrelse eller verdi som tilsier opprettholdelse av innsigelse. De forutsetter at hensynet til naturverdier prioriteres i detaljeringen av prosjektet når dette eventuelt skal realiseres. Planområdet er blitt justert slik at det ikke berører Akershus fylke.

5 Motpartens vurdering av klagene

5.1 Eidsiva Nett AS

Eidsiva Nett har kommentert klager i brev av 9.4.2014.

Eidsiva Nett er åpen for å justere trasé 1b i henhold til forslag til grunneier, og dette kan eventuelt tas som en del av detaljprosjekteringen. Eidsiva viser til et kart som viser mulig justering av trase 1 b.

Det vises for øvrig til deres kommentarer til høringsuttalelsene av 6.6.2013 og høringsuttalelse fra Nes kommune.

5.2 E.ON Wind Norway

E.ON har kommentert enkelte klager i brev av 22.4.2014.

Gjennom konsekvensutredningen har E.ON vurdert påvirkningen på gammelskogen, INON, naturmangfoldet, fugletrekk, hytter og friluftsliv. Det samme gjelder påvirkning på landskap, kulturminner og støy. E.ON vurderer det slik at det ikke er behov for ytterligere utredninger. Ved hjelp av avbøtende tiltak vil påvirkningen på INON bli redusert, og hensyn er tatt for å minimere påvirkningen på viktige naturverdier knyttet til gammelskogen, blant annet ved å redusere planområdet for Songkjølen.

Videre er det E.ON sin erfaring at påvirkning på jakt i planområdet er kortvarig gjennom visse innskrenkninger i byggefasen. Når byggearbeidet er ferdig, vil viltet vende tilbake og jakt kan gjenopptas som før. I driftsfasen kan jakt pågå som normalt, med unntak av at man ikke må skyte mot turbinene. Det bemerkes at ovennevnte temaer også er vurdert i konsesjonssøknaden.

E.ON mener at konsekvensutredningen er utført objektivt og korrekt av upartiske konsulenter. Vurderingen av prosjektet er basert på fakta. E.ON understreker at de har fulgt utredningsprogrammet og NVEs konsesjonsprosess.

Det skal utarbeides en detaljplan og MTA-plan og her vil man sikre at miljøpåvirkningen fra prosjektet er på et akseptabelt nivå i de ulike deler av prosjektet.

Vindkraftverket vil detaljplanlegges slik at retningslinjer for støy overholdes, med worst-case støyberegning som grunnlag. Støykravene for de ulike hytteområdene vil overholdes, herunder hytteområdene Bjerten, Ottsjøen, Murua-Tennungen, Gråsia, Sandsætra, Steinsjøen og Nordre Holsjøvassdraget. Endelig størrelse og plassering av turbiner vil avklares i detaljplanleggingen og i MTA-planen. E.ON kan ikke kommentere støysonekartet fremlagt av Ellen Røhne og Even Amundsen da det ikke fremgår hva det viser annet enn avstanden fra planområdet. For Eidsvoll kommune, vil det også sørges for at prosjektet tilpasses støyfølsom bebyggelse.

Grenseverdier for skyggekast vil også overholdes. Dersom ulempene ved skyggekast skulle vise seg å være verre enn beregnet, kan dette korrigeres i ettertid gjennom avstengning av turbinene når det er risiko for skyggekast. Visuelle virkninger er ikke til å unngå, men på grunn av at området er skogkledd vil vindturbiner kun synes fra steder der landskapet åpner seg, noe som vil begrense påvirkningen på landskapet.

Utover arealbeslag, vil vindkraftverket ikke kunne påvirke skogsdriften. Øvrig skog vil kunne være upåvirket.

Når det gjelder reiseliv, vurderer E.ON det slik at turisme i området ikke blir påvirket negativt av prosjektet. E.ON skriver videre at når det kommer til eventuell verditap på eiendommer, viser eksisterende rapporter ikke entydig at eiendomspriser påvirkes negativt av vindkraftverk.

Gjennom strenge, interne rutiner i bygge- og driftsfasen og lang erfaring fra drift av vindkraftverk, vil E.ON gjøre de nødvendige sikringstiltak for å unngå forurensning av drikkevannskilder, og eventuell risiko for forurensning vil bli tatt opp i MTA-planen. For øvrig stiller E.ON seg uforstående til påstander om kjemikaliehåndtering og skjødesløshet mot naturen, noe E.ON ikke står bak.

I detaljplanleggingen og MTA-planen for Songkjølen og Engerfjellet vil E.ON strebe etter at ulemper og negative konsekvenser knyttet til adkomstveien blir så små som mulig. E.ON understreker at visse veistrekninger vil måtte utbedres til en høyere standard, noe som vil være positivt for eiendomsverdien og mulighetene til å utnytte veien. I driftsperioden vil det stort sett være mindre servicebiler som transporterer servicepersonell som vil benytte adkomstveien. Påvirkning på den eksisterende veien som benyttes til ridning og borebrønnen vil følges opp i MTA-planen. E.ON vil føre dialog med de berørte. For eiendommen til Astrid H. og Lars J. Halseth, finnes det alternative trasevalg.

Når det gjelder klagen fra Nina og Jens Ove Øktner, vil E.ON vurdere grunneiernes forslag om å endre veitraséen. Den endelige veitraséen bestemmes i detaljplanen. Dersom endring av traséen ikke er mulig, foreslår E.ON en diskusjon for å finne en løsning, f.eks bygging av ny alternativ ridevei.

Hva gjelder lønnsomheten i prosjektet, vil E.ON vurdere dette kontinuerlig i prosessen før en eventuell investeringsbeslutning tas.

E.ON ønsker en dialog med DNT Oslo og Omegn og Eidsvoll Turlag om mulige avbøtende tiltak på skiløyper. Under detaljplanleggingen og MTA-planen vil det fremgå om turløyper og skispor vil bli direkte berørt. Det vil da være anledning til å finne løsninger som minimerer påvirkning og eventuelle sikkerhetstiltak som vil være nødvendige.

E.ON stiller spørsmål ved om alle som er oppført i klagen fra Reidun Gjersaas Arnesen m.fl virkelig ønsker å klage, da de fleste av de navngitte har inngått grunneieravtaler med E.ON. Denne klagen må styrkes med fullmakter fra klagerne før den tas til behandling.

Videre mener E.ON at klagen fra Luftforsvaret ikke kan tas til behandling fordi det er Forsvarsbygg som er part på vegne av Forsvaret, ikke LOI. Klagen er for øvrig fremsatt for sent. Hva gjelder lavflygning, finner E.ON denne påstanden merkelig da det ifølge grunneiere og beboere i gjeldende områder, per i dag aldri har observert lavflygning her, med ett registrert unntak. E.ON mener at selv om arealene her kan brukes til lavflygning, er det ikke særlig sannsynlig at de vil brukes til det, og dersom arealene skal nyttes til dette formålet, gjennomfører Luftforsvaret i dag ingen treningsflygninger eller operasjoner uten inngående planlegging og risikovurdering før oppdraget. Det fremstår som en dårlig løsning å binde opp et område som er egnet for annen samfunnsnyttig virksomhet.

At vindparken kan komme i konflikt med planlagte elektroniske sensorer, er et usaklig argument. Per i dag foreligger det ingen konkrete vedtak om dette, og LOI har heller ikke sannsynliggjort hvorvidt et

slikt anlegg faktisk skal etableres i dette området eller andre områder. Når det kommer til teknologi, viser erfaringer fra Forsvarets anlegg i nord at radar/passive sensorer nær vindkraftverk fungerer. E.ON viser til flere prosjekter hvor vindkraftanlegg står tett opptil flere av Forsvarets operative radarer og sensorer. Videre finner E.ON det oppsiktsvekkende at LOI bruker merking av vindkraftverk som et argument i denne saken da det ikke har vært en problemstilling i saksbehandlingen, og dette må LOI ta opp med sivile luftfartsmyndigheter. E.ON vil merke sine vindkraftverk slik de blir pålagt av NVE eller andre relevante sivile myndigheter.

6 NVEs vurdering av klagen

6.1 Innledning

NVE vil kun vurdere de forhold som ikke tidligere er vurdert som en del av konsesjonsvedtaket, eller som NVE mener bør presiseres nærmere.

Når det gjelder klagen fra LOI, skriver E.ON at LOI ikke er part i saken og ikke har myndighet til å uttale seg om saken på vegne av Forsvarssektoren. Etter NVEs syn er spørsmålet i klagesaken om LOI har rettslig klageinteresse etter forvaltningsloven § 28 første ledd. Vi har også vurdert om det foreligger særlige grunner som gjør at klagen fra LOI må tas til behandling selv om klagefristen er oversittet, jf. forvaltningsloven § 31.

NVE har vurdert om LOI har rettslig klageinteresse, og under tvil har vi kommet frem til at LOI har klagerett i denne saken. NVE er av den oppfatning at LOI er representativ for de interesser som fremsettes i klagen. For øvrig mener NVE at det foreligger særlige grunner som gjør at klagen må tas til behandling selv om klagefristen er oversittet.

Hva gjelder innhenting av fullmakter til å styrke klagen fra Reidun Gjersaas Arnesen og øvrige skogeiere, slik EON ønsker, har NVE kommet frem til at det ikke er nødvendig i denne saken. I klagen fra skogeierne er det vist til at flere av grunneierne som har inngått avtale med E.ON angrer på avtaleinngåelsen. At det er inngått privatrettslige grunneieravtaler avskjærer i utgangspunktet ikke noens rett til å klage på et offentligrettslig enkeltvedtak. Klagen tas derfor til behandling.

6.2 NVEs kommentarer

Naturmangfold, fugl og gammelskog

Det har kommet inn en del klager på at kunnskapsgrunnlaget vedrørende fugl ikke er godt nok, og at NVEs vurderinger av natur- og artsmangfoldet bør basere seg på uttalelser fra skogeiere og fagpersoner som er lokalkjent i området.

I denne saken har NVE innhentet slike uttalelser fra blant annet lokale ornitologer for ytterlig vurdering av tiltakets virkninger for hekkende rødlistearter i planområdene. Det vises til tilleggsopplysninger av 28.6.2013. Etter NVEs vurdering foreligger det ikke informasjon som tilsier at planområdene er viktige områder for fugletrekk. Vi finner det derfor ikke nødvendig å kreve utredninger om lokale trekkruiter for fugl. For øvrig viser vi til «Bakgrunn for vedtak.»

I tilleggsopplysninger fra La Skogen Leve datert 26.5.2014 fremkommer det at det er observert hekkende lappugle ca. 1,5-2 km unna planområdet for Engerfjellet vindkraftverk. I følge organisasjonen er lappuglen observert flere kilometer unna reiret og foto er vedlagt.

Virkninger for lappugle ble vurdert i konsesjonssaken for Høgås og Joarknatten vindkraftverk. Her la NVE til grunn at den lokale bestanden av lappugle kan påvirkes dersom arten hekker i planområdet. I dette tilfellet er lappuglen observert noen kilometer utenfor planområdet, og observasjonen er heller ikke kvalitetssikret av ornitologer. Lappugler har en flygehøyde som tilsier at arten ikke er spesielt utsatt for kollisjoner med vindturbiner, og det er forstyrrelse som kan være den største virkningen av vindkraftverk. Avstanden mellom den eventuelle hekkelokaliteten og planområdet tilsier at tiltaket ikke vil medføre vesentlige virkninger for lappugle.

Hva gjelder virkninger for gammelskogen, ønsker NVE å understreke at planområdet for Songkjølen er endret av hensyn til gammelskog. Konsesjonær skal gjennom MTA-planen sørge for at hensynet til gammelskogen blir ivaretatt. Når det kommer til valg av ledningstrase anføres det at vedtaket er basert på feil faktum når det gjelder miljøhensyn. Hansteen skriver at alternativ 1 a sees på som mindre inngripende da det nesten i sin helhet går gjennom områder som ikke er gammelskogsområder. Han viser til at kraftledningen følger en skogsbilvei i bare to-tre kilometer, men at seks kilometer av traseen går gjennom tilnærmet uberørt landskap. NVE vil påpeke at kraftledningstraseen kun berører gammelskogsområdet i den delen av traseen som følger en eksisterende skogsbilveitrasé, og at alternativ 1 a også vil berøre gammelskogsområdet. NVE har gjort en helhetlig vurdering, og på grunnlag av virkninger for gammelskog, INON og landskap kommer alternativ 1 b best ut. Det vises til vår vurdering av trasealternativene i vedtaket, og til at Nord-Odal og Nes kommuner har anbefalt alternativ 1 b med enkelte endringer. Endelig utforming av ledningstrase avklares i detaljplanen.

Det anføres videre at det ikke er vurdert om prosjektet kommer i konflikt med Mørkavassdraget, som er i slutfasen av en frivillig verneprosess etter naturmangfoldloven.

Etter NVEs syn kommer prosjektet ikke i konflikt med Mørkavassdraget når det gjelder forurensning og avrenning til vassdraget fra vindkraftverket. Vassdragets beliggenhet og avstand fra vindturbinene tilsier etter NVEs vurdering at prosjektet ikke vil påvirke verneverdiene i Mørkavassdraget.

NVE legger for øvrig til grunn at kunnskapsgrunnlaget i saken er rimelig i forhold til sakens art og omfang. Vi legger videre til grunn at vi har gjennomført de vurderinger som kreves av naturmangfoldloven, forvaltningsloven og energiloven. Etter vår vurdering er vedtakene heller ikke i strid med internasjonale konvensjoner.

Støy

Flere klagere er bekymret for støy fra vindturbiner spesielt lavfrekvent støy. I tillegg anfører NMF at erfaringer fra Danmark viser at mink endrer atferd som følge av støy fra vindturbiner.

Når det gjelder virkninger for mink, viser NVE til at det ikke foreligger rapporter som tyder på at mink påvirkes av støy fra vindturbinene. I Danmark var det mye diskusjon rundt dette i perioden da de første større vindturbinene ble bygget, men Videncentret for landbrug konkluderte i 2011 med at de ikke lenger er så bekymret for virkninger for mink. De har ikke fått meldinger om minkfarmer er påvirket negativt, og skriver at det finnes eksempler på at vindturbiner er bygget med en avstand på mindre enn 200 meter fra minkfarmer uten at produksjonen har blitt påvirket. Etter NVEs vurdering er det på dette grunnlag lite trolig at vindturbiner medfører vesentlige virkninger for mink.

NVE har for øvrig satt som vilkår i anleggskonsesjonen at støynivået ved bygninger med støyfølsom bruk ikke skal overstige L_{den} 45 dBA. Dersom støynivået overstiger anbefalte støygrenser, skal konsesjonær legge frem avbøtende tiltak i detaljplanen. Det vises for øvrig til vedtaket kap. 4.11, samt

Klima- og Miljøverndepartementets retningslinje for behandling av støy i arealplanlegging (T-1442/2012).

Friluftsliv

Flere påklager vedtakene på grunn av tiltakets virkninger for friluftsliv og folkehelse. DNT reagerer på at det i anleggskonsesjonen ikke nevnes noen avbøtende tiltak for friluftsområdet i Eidsvoll.

Etter NVEs vurdering vil vindkraftverket medføre relativt små virkninger for området med skiløyper ved Øvre Holsjø i Eidsvoll kommune. Vindturbinene vil for eksempel ikke være synlige ved turmålet Løntjernbråtan. Det vil være mulig å se enkelte vindturbiner fra flere deler av skiløypene, men vi legger til grunn at avstanden til planområdet vil være så stor at virkningene blir små. Det går en upreparert løypetråse gjennom planområdet på Engerfjellet, men etter det vi kjenner til er denne traseen lite brukt. NVE har satt vilkår om avbøtende tiltak for friluftsliv. Selv om det står i vilkåret at slike tiltak skal utarbeides i samråd med Nord-Odal kommune, forutsetter vi at tiltakshaver også vurderer om det bør gjennomføres avbøtende tiltak på Eidsvollside.

Eiendomsverdi

NVE har vurdert og omtalt virkninger for eiendomsverdier i vedtaket, men finner likevel grunn til å komme med presiseringer. En del klagere tar opp at de ønsker økonomisk kompensasjon ved tapt eiendomsverdi som følge av nærhet til vindkraftverk. Amundsen fremfører i klagen også generelle innvendinger mot energiloven og anfører at energiloven må kunne sies å ikke være tilpasset influensområdene i vindkraftsaker.

NVE viser til at berørte grunneiere og rettighetshavere som er parter i saken har krav på erstatning, enten ved minnelig avtale eller skjønn, og da etter de regler som følger av oreigningslova. Andre som ikke er parter i saken, men som likevel blir berørt av tiltaket, har adgang til å fremme søksmål om erstatning etter grannelova dersom det vurderes at det er rettslig grunnlag for dette. Det er ikke rettslig adgang til å fremme søksmål om erstatning for tapt eiendomsverdi etter energiloven. På den annen side har NVE en plikt etter energiloven å ta hensyn til private interesser i vurderingen av om det skal gis konsesjon eller ikke (jf. energiloven § 1-2). NVE legger til grunn i denne saken at hensyn til private interesser er ivaretatt.

Spørsmål om sats ved økonomisk kompensasjon er et privatrettslig forhold mellom konsesjonær og grunneier, og ligger utenfor det NVE kan ta stilling til i en konsesjonsbehandling.

NMF skriver at rapporter fra Danmark, Storbritannia og USA viser verditap på fast eiendom på grunn av nærhet til vindkraftverk. Vi viser til vedtaket, der erfaringer om eiendomspriser er vurdert. NVE har på grunnlag av erfaringer fra blant annet Sverige og Danmark vurdert at eiendommer som er svært nærme vindkraftverket (i eller rett utenfor planområdet) kan bli påvirket. Flere rapporter konkluderer imidlertid med at det ikke er en signifikant sammenheng mellom nærhet til vindkraftverket og eiendomspriser.

Adkomstveier

I klagen fra Jens Ove og Nina Øktner foreslås det å benytte grendas hovedvei av hensyn til treningsveien for gårdens trav- og ridehester. NVE konstaterer at virkninger for denne treningsveien ikke er vurdert i vedtaket. Vi viser til at den endelige veitraseen bestemmes gjennom NVEs behandling av detaljplanen for tiltaket, og forutsetter at tiltakshaver vurderer virkninger for hestenæring i denne planen.

Klage fra LOI

LOI anfører at prosjektet ligger innenfor influensområdet til en av Forsvarets nye, planlagte sensorer, og at to vilkår i anleggskonsesjonen om «Fargevalg, design og reklame» og «Luftfart» kan bli selvmotsigende i forhold til nye merkeforskrifter.

NVE legger til grunn at det per i dag ikke foreligger et slikt anlegg i influensområdet til Songkjølen og Engerfjellet vindkraftverk. Dersom det i fremtiden skulle bygges ut nye sensorer i området, tilsier erfaring fra lignende prosjekter at nærhet til vindkraftverk ikke nødvendigvis har vesentlige virkninger for slike anlegg. NVEs syn er at dette som regel er et spørsmål om kostnader. NVE viser for øvrig til punkt 29 i anleggskonsesjonen om at konsesjonær skal i samarbeid med Forsvarsbygg utarbeide forslag til tiltak som kan iverksettes for at Forsvarets interesser skal bli tilstrekkelig hensyntatt.

Hva gjelder vilkårene i anleggskonsesjonen, legger NVE til grunn at konsesjonær til enhver tid skal følge de krav som settes av Luftfartstilsynet i merkeforskriften. I dag er kravet at vindturbinene skal være hvite/lyse grå.

Prosess

Flere anfører at det foreligger saksbehandlingsfeil i saken på grunn av brudd på reglene om konsekvensutredning og mangel på informasjon om tiltaket på et tidligere tidspunkt. I klagen fra grunneiere i adkomstveiene anføres at det fortsatt er grunneiere i adkomstveiene som ikke er kontaktet av E.ON, og som ikke vet at de er parter i saken. Nabogrunneiere har heller ikke mottatt noen informasjon om at de blir berørt. I tillegg er det flere som skriver at de har merket seg en rolleblanding mellom Sweco som har utført konsekvensutredningen og E.ON som tiltakshaver.

NVE legger til grunn at virkninger for blant annet naturmangfold, støy og landskap er tilstrekkelig utredet, og at konsekvensutredningen i foreliggende sak er i tråd med reglene i plan- og bygningsloven og forskrift om konsekvensutredninger. Vi vil påpeke at høringsuttalelsene i saken har vært en kvalitetssikring for NVE på om konsekvensutredningen har vært rimelig i forhold til sakens karakter og omfang. NVE har i tillegg bedt om tilleggsopplysninger fra E.ON vedrørende fugl, adkomstvei, skyggekast m.m.

Det er kun de som er parter i saken som har rett til å bli varslet om tiltaket før det treffes vedtak og motta underretning når det foreligger et vedtak (jf. forvaltningsloven §§ 16 og 29). Nabogrunneiere anses ikke som parter i en sak.

E.ON opplyser i brev av 22.4.2014 at det vil holdes flere informasjonsmøter innen prosjektet blir endelig. NVE viser til at tiltaket er blitt kunngjort, og det har vært to omfattende høringsrunder i saken. Det er også holdt møter med lokale og regionale myndigheter og offentlige møter.

NVE har ingen holdepunkter for at konkrete grunneiere i saken ikke er varslet om prosjektet og vedtaket. Hensyn til adkomstveien er behandlet i saken. Dersom ikke alle grunneiere i adkomstveien er kontaktet, har dette likevel ingen betydning for vedtakets gyldighet ettersom hensynet til adkomstveien er spilt inn i høringsrunden og vurdert i saken. NVE kan ikke se at det har skjedd en saksbehandlingsfeil som har hatt betydning for vedtakets innhold, jf. forvaltningsloven § 41.

7 Konklusjon

NVE kan ikke se at det i klagen er kommet frem nye opplysninger som gir grunnlag for å endre vårt vedtak av 30.1.2014. Klagen oversendes derfor OED til endelig avgjørelse (jf. forvaltningsloven § 33). Alle sakens dokumenter gjøres tilgjengelige for departementet gjennom internettløsningen SeDoc.

Med hilsen

Rune Flatby
avdelingsdirektør

Arne Olsen
seksjonssjef

Dokumentet sendes uten underskrift. Det er godkjent i henhold til interne rutiner.

Kopi:

E.ON Wind Norway
EIDSIVA NETT AS
Nord-Odal kommune
Nes kommune
Eidsvoll kommune
Åsnes kommune
Klagere i saken